

Ihmisoikeuskeskus

Toimintasuunnitelma vuodelle 2014

1. Ihmisoikeuskeskus, ihmisoikeusvaltuuskunta ja kansallinen ihmisoikeusinstituutio

1.1. Ihmisoikeuskeskus

Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan tavoitteena on edistää ja turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista kansallisella tasolla. Ihmisoikeuskeskus pyrkii vahvistamaan perus- ja ihmisoikeusmyönteistä ilmapiiriä Suomessa. Keskus myös seuraa ja arvioi, tarvittaessa kriittisesti, julkisen vallan ja muiden toimijoiden toimintaa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi. Lisäksi keskus toimii yhteistyö- ja tiedonvaihtokanavana alan toimijoille Suomessa ja kansainvälisesti.

Ihmisoikeuskeskuksen perustamisesta säädettiin lailla (Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä, muutos 20.5.2011/535), joka astui voimaan 1.1.2012. Ihmisoikeuskeskus on toiminnallisesti itsenäinen ja riippumaton, mutta hallinnollisesti osa eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa.

1.2. Ihmisoikeuskeskuksen tehtävät

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on lain perusteella:

- edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatus- ja tutkimusta,
- laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta,
- tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi,
- osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön ja

- huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä.

Keskus ei käsittele kanteluja eikä muitakaan yksittäistapauksia, jotka kuuluvat ylimpien laillisuusvalvojen toimivaltaan.

1.3. Ihmisoikeusvaltuuskunta ja sen tehtävät

Ihmisoikeusvaltuuskunta koostuu kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeustutkimuksen sekä muiden perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen osallistuvien toimijoiden edustajista. Valtuuskunnassa on vähintään 20 ja enintään 40 jäsentä. Lain mukaan Ihmisoikeuskeskuksen johtaja toimii valtuuskunnan puheenjohtajana.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan tehtäviin kuuluu lain ja sen esitöiden perusteella:

- toimia perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä,
- käsitellä laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita ja
- hyväksyä vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen.

1.4. Kansallinen ihmisoikeusinstituutio

Ihmisoikeuskeskuksen perustamisella ja valtuuskunnan asettamisella on pyritty luomaan Suomeen rakenne, joka yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa täyttää Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yleiskokouksen vuonna 1993 hyväksymien nk. Pariisin periaatteiden mukaiset kansallisen ihmisoikeusinstituution vaatimukset. Näitä vaatimuksia ovat muun muassa itsenäinen ja riippumaton asema paitsi muodollisesti, myös taloudellisesti ja hallinnollisesti sekä mahdollisimman laaja tehtävänkuvaa ihmisoikeuksien edistämiseksi ja turvaamiseksi.

Ihmisoikeuskeskuksen perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen liittyvät tehtävät, oikeusasiamiehen perus- ja ihmisoikeusmandaatti ja ihmisoikeusvaltuuskunnan pluralistisuus muodostavat erinomaiset lähtökohdat kansallisen ihmisoikeusinstituution toiminnalle.

2. Ihmisoikeuskeskuksen tavoitteet ja toiminta

2.1. Yleistä

Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteiset tehtävät ovat laajat, liittyen yleiseen perus- ja ihmisoikeuksien edistämistoimintaan kotimaassa, kuin myös kansainväliseen yhteistyöhön. Ihmisoikeuskeskuksella on hallituksen esityksen mukaan kuitenkin laaja harkintavalta sen suhteen, mihin konkreettisiin perus- ja ihmisoikeusasioihin tai tilanteisiin se kunakin ajankohtana katsoo tarpeelliseksi keskittyä tai kiinnittää esim. hallituksen huomiota. Ihmisoikeuskeskuksen pienistä resursseista (johtaja ja kaksi asiantuntijavirkkaa) johtuen priorisointi tehtävien valinnassa on välttämätöntä.

Perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen keinoista erityisesti kasvatusta ja koulutus sekä viestintä ovat sellaisia, joita Ihmisoikeuskeskus pyrkii vahvistamaan.

Vuoden 2014 painopisteinä tulevat olemaan ihmisoikeuskasvatusta ja –koulutus sekä perus- ja ihmisoikeusseurannan kehittäminen. Näihin teemoihin liittyvää tiedotusta ja viestintää lisätään.

2.2. Yhteistyö

Kattava verkostoituminen ja yhteistyön kehittäminen muiden perus- ja ihmisoikeustoimijoiden kanssa on tärkeää Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan tehokkuudelle. Ihmisoikeusvaltuuskunta ja eduskunnan oikeusasiamies ovat kansallisen ihmisoikeusinstituution osina pysyviä yhteistyökumppaneita. Valtuuskunnan kokousten lisäksi valtuuskunnan asettamat työvaliokunta sekä jaostot ovat keskeisiä yhteistyöfoorumeita. Sähköinen yhteydenpito ja tiedonvaihto valtuuskunnan ja Ihmisoikeuskeskuksen välillä on jo muodostunut vakiintuneeksi käytännöksi. Ihmisoikeusinstituution yhteinen strategia valmistuu syksyllä

2013. Siinä yhteistyön muotoja on määritelty tarkemmin. Oikeusasiamiehen työjärjestyksessä on jo aiemmin sovittu mahdollisuudesta antaa tehtäviä puolin ja toisin. Yhteisissä tiloissa toimiminen mahdollistaa myös molempia osapuolia hyödyttävää epävirallista yhteistyötä.

Yhteistyötä perus- ja ihmisoikeuksien seurantaa, valvontaa tai edistämistä suorittavien muiden viranomaisten kanssa on tarkoitus tiivistää vuonna 2014. Ihmisoikeuskeskus kutsuu po. viranomaiset koolle keskustelemaan tarkemmin yhteistyön tarpeista ja muodoista.

Valtioneuvoston asettama eri ministeriöiden perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöistä koostuva verkosto on luonteva yhteistyökumppani valtiovallan puolelta. Ihmisoikeuskeskus on osallistunut useisiin verkoston kokouksiin ja välittänyt verkostolle tietoa Ihmisoikeuskeskuksessa vireillä olevista asioista. Tällaista yhteistyötä jatketaan myös tulevaisuudessa.

Ihmisoikeuskeskus pitää säännöllisesti yhteyttä myös eduskunnan ihmisoikeusryhmään, ihmisoikeusjärjestöihin ja ihmisoikeuksia painottaviin yliopistollisiin tutkimusyksiköihin tapaamisten ja yhteisten tilaisuuksien merkeissä.

Edellä mainittujen perus- ja ihmisoikeustoimijoiden lisäksi toimintavuonna 2014 tavataan koulutus- ja kasvatustalon toimijoita ihmisoikeuskoulutuksen ja –kasvatuksen edistämiseksi.

Toimintavuonna 2014 painotetaan lisäksi yhteistyötä koulutus- ja kasvatustalon toimijoiden kanssa ihmisoikeuskoulutukseen ja kasvatukseen liittyen.

2.3. Tiedotus ja viestintä

Ihmisoikeuskeskuksen yhtenä keskeisimpänä lakisääteisenä tehtävänä on edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta. Ihmisoikeuskeskuksella ei kuitenkaan ole tiedottamiseen keskittyvää virkaa. Tiedottamiseen käytetään sekä perus- ja ihmisoikeusalan verkostoja että muita viestinnän keinoja.

Hallituksen esityksessä todetaan, että Ihmisoikeuskeskus voisi esimerkiksi luoda ja ylläpitää perus- ja ihmisoikeuksia koskevaa tietopankkia. Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman laatimisen yhteydessä keskusteltiin tarpeesta perustaa Suomeen perus- ja ihmisoikeusportaali, johon koottaisiin keskeiset ihmisoikeuksiin liittyvät viranomaislausunnot, selonteot, raportit, valvontaelinten loppupäätelmät ja suositukset, tuomioistuinten ja ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisut, eduskunnan perustuslakivaliokunnan käytäntöä ja kansalaisjärjestöjen lausuntoja. Ihmisoikeuskeskus kehittää verkkosivujaan asteittain portaalin suuntaan.

Myös muun viestinnän kehittäminen on tärkeää. Keskuksen facebook-sivuja tehdään vuoden aikana tunnetuksi ja uusia postauksia tehdään aktiivisesti. Vaikuttavuus edellyttää, että erilaiset kohderyhmät saavat tietoa erilaisin keinoin ja kielellä, jota he ymmärtävät. Myös viestinnän esteettömyys tulee turvata. Ihmisoikeuskeskuksen mahdollisuus vastata näihin vaatimuksiin on kuitenkin rajallinen.

Ihmisoikeuskeskus parantaa näkyvyyttään nk. suurelle yleisölle tarjoamalla kirjoituksia lehdistölle, lisäämällä tiedotteiden määrää ja tekemällä kotisivujaan ja facebook –sivujaan tunnetummiksi.

Ihmisoikeuskeskus kehittää kotisivujaan asteittain portaalin suuntaan. Työ tehdään vaiheittain vähäisistä resursseista johtuen. Facebook –sivuja tehdään tunnetuksi.

Ihmisoikeuskeskus järjestää kutsu- ja yleisötilaisuuksia tärkeiksi katsottuista aiheista ja mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä muiden ihmisoikeustoimijoiden kanssa. Tilaisuuksia järjestetään erityisesti kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien Suomea koskevan työn tunnetuksi tekemiseksi sekä uusista ja ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeusteemoista.

2.4. Koulutus, kasvatus ja tutkimus

Perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvä koulutus ja kasvatus ovat keskeisiä painopistealueita ihmisoikeuskeskuksen työssä. Toimintavuonna 2014 keskitytään tekemään tunnetuksi Ihmisoikeuskeskuksen tuottaman kansallisen perusselvityksen tuloksia erityisesti koulutusalan toimijoille sekä edistämään selvityksen pohjalta annettujen suositusten täytäntöönpanoa. Työn suunnittelua ja seuranta varten on valtuuskunnan yhteydessä ihmisoikeuskoulutus- ja kasvatusjasto.

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on myös edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tutkimusta. Tutkimusta perus- ja ihmisoikeuksiin liittyen tehdään useassa yliopistossa ja korkeakoulussa, joista keskeisimmät ovat myös edustettuina ihmisoikeusvaltuuskunnassa. Nimenomaisesti ihmisoikeuksiin keskittyneiden yksiköiden lisäksi perus- ja ihmisoikeuksia tutkitaan monissa muissa tutkimuslaitoksissa sekä korkeakouluissa. Ihmisoikeuskeskus toimii yhteistyössä perus- ja ihmisoikeustutkimusta ja kehittämistoimintaa tekevien tahojen kanssa.

Ihmisoikeuskeskus edistää ihmisoikeuskasvatusta ja –koulutusta koskevan kansallisen perusselvityksen ja sen pohjalta laadittujen suositusten tunnettavuutta. Jatkotoimenpiteitä suunnitellaan yhteistyössä keskeisten tahojen kanssa.

Ihmisoikeuskeskus käynnistää keskustelun perus- ja ihmisoikeustutkimusta tekevien tahojen kanssa perus- ja ihmisoikeustutkimuksen kehittämistarpeiden määrittelemiseksi yhdessä sidosryhmien kanssa.

2.5. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta ja aloitteet

Toiminnassaan Ihmisoikeuskeskus nostaa esille tärkeitä, mutta vähäiselle huomiolle jääneitä teemoja.

Ihmisoikeuskeskus voi laatia tarpeen mukaan selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa, tehdä niiden pohjalta aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi.

Selvitystarpeita on vaikea ennakoida ja Ihmisoikeuskeskuksen täytyykin kyetä vastaamaan myös odottamattomiin haasteisiin ja pyyntöihin. Asiantuntemusta täytyy varautua hankkimaan myös ostopalveluina ottaen huomioon keskuksen vähäiset asiantuntijaresurssit.

Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2012 – 2013 evaluaatio valmistunee vuoden 2014 alkupuolella ja valtioneuvosto on sitoutunut antamaan eduskunnalle selonteon perus- ja ihmisoikeuspolitiikasta tällä hallituskaudella. Ihmisoikeuskeskus on osallistunut kansallisen toimintaohjelman toteutumista seuranneen ihmisoikeustoimijoiden paneelin työhön riippumattomana asiantuntijajäsenenä. Ihmisoikeuskeskuksella ja valtuuskunnalla tulee olemaan rooli myös valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisen selonteon arvioinnissa. Valtuuskunnan osaamista voidaan hyödyntää erityisesti kotimaan perus- ja ihmisoikeuskysymysten osalta.

Ihmisoikeusvaltuuskunnassa on painotettu seurannan tärkeyttä myös toimintaohjelman ulkopuolella jäävien asioiden osalta. Ainakin osaa näistä asioista voidaan seurata YK:n määräaikaistarkastuksen (UPR) ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten suorittaman valvonnan yhteydessä.

Suomi on saanut vuosina 2012 ja 2013 lukuisia suosituksia ihmisoikeuksien täytäntöönpanosta mm. YK:n eri komiteoilta (YK:n ihmisoikeusneuvosto yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun puitteissa, YK:n rotusyrjinnän vastainen komitea, YK:n Ihmisoikeuskomitea). Ihmisoikeuskeskus seuraa annettujen suositusten täytäntöönpanoa, osallistuu raportointiprosessiin toimittamalla aineistoa komiteoille sekä järjestämällä tilaisuuksia ko. sopimusten ja suositusten tunnettavuuden lisäämiseksi Suomessa. Suomen raportti YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan sopimuksen täytäntöönpanosta tulee sopimusta valvovan komitean käsittelyyn vuonna 2014. Vuonna 2014 Suomi raportoi seuraavien sopimusten täytäntöönpanosta: YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, YK:n lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa koskeva valinnainen pöytäkirja, sekä EN:n kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus.

Suomi on aktiivisesti osallistunut useiden ihmisoikeussopimusten ja niiden valinnaisten pöytäkirjojen neuvotteluihin. Suomella on kuitenkin ratifioimatta useita asiakirjoja ja sopimusvelvoitteiden toimeenpanossa on useassa yhteydessä todettu olevan heikkouksia. Ihmisoikeuskeskus on käynyt keskustelua ratifiointiprosesseihin liittyvistä ongelmakohtista sidosryhmien kanssa ja jatkaa seurantaan.

Kotimaassa vireillä olevia tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain uudistuksia on seurattu tarkasti. Yhdenvertaisuuslain uudistus tuonee mukanaan merkittäviä muutoksia myös yhdenvertaisuutta turvaaviin rakenteisiin, mikä otetaan huomioon Ihmisoikeuskeskuksen kaikessa toiminnassa.

Pääsy oikeuksiin (access to rights) on ihmisoikeusvaltuuskunnan asettama pidemmän aikavälin teema. Vuonna 2014 valmistellaan teeman syvempää käsittelyä tekemällä kartoitus aihepiirin kansainvälisestä tutkimuksesta ja erityisesti seuraamalla Euroopan unionin perusoikeusviraston aihetta käsitteleviä tutkimushankkeita.

Ihmisoikeuskeskus seuraa valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisen selonteon ja mahdollisen uuden perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman laatimista hyödyntäen valtuuskunnan kotimaan perus- ja ihmisoikeusosastamista. Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumista seurataan itsenäisesti erityisesti kansainvälisten valvontaelinten suositusten pohjalta.

2.6. Kansainvälinen yhteistyö ja toiminta

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Pääpaino on yhteistyöllä, johon myös muut kansalliset ihmisoikeusinstituutiot osallistuvat. Erityisen merkittävä yhteistyöelin on eurooppalaisten ihmisoikeusinstituutioiden verkosto (ENNHRI), jolla on päätoiminen koordinaattori ja jonka piirissä aloitettiin strategian valmistelu vuonna 2013. Ihmisoikeuskeskuksen kannalta tärkeimpiä kansainvälisiä toimijoita ovat EU:n pe-

rusoikeusvirasto, YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto, ihmisoikeusneuvosto ja yleissopimusten valvontaelimet sekä Euroopan neuvoston toimielimet ja ihmisoikeusvaltuutettu.

Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot hakevat akkreditointia YK:n kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden koordinaatiokomitealta (*International Coordinating Committee of National Institutions for the Promotion and the Protection of Human Rights*). A-statuksen saaneen instituution katsotaan täyttävän Pariisin periaatteet ja vain A-statuksen saaneet instituutiot ovat Kansainvälisen koordinaatiokomitean täysimääräisiä jäseniä ja saavat mm. puheoikeuden Ihmisoikeusneuvostossa. Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution akkreditaatiohakemukseen saataneen päätös vuoden 2014 aikana.

**Ihmisoikeuskeskus edustaa Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota kansainvälisissä ja eurooppalaisissa ihmisoikeusinstituutioita koskevis-
sa verkostoissa.**

Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution kansainvälinen status ratkeaa vuoden 2014 aikana, kun YK:n kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden koordinaatiokomitea tekee päätöksensä akkreditaatiohakemuksen pohjalta.